УДК 336.332

ПОДАТКОВІ ПРЕФЕРЕНЦІЇ ПРИ ОПОДАТКУВАННІ ДОХОДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ: ОРІЄНТИРИ УДОСКОНАЛЕННЯ

TAX PREFERENCES IN TAXATION OF INCOME OF PHYSICAL PERSONS: THE GUIDELINES OF IMPROVEMENT

Вікторія Іванюк
аспірантка кафедри фінансів Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Viktoriya Ivanyiuk
PhD student, Finance Department, Taras Shevchenko National University of Kyiv

orcid.org/0000-0001-6888-8622

viktoriacamille@gmail.com

Анотація

У статті систематизовано складові елементи преференційної частини податку на доходи фізичних осіб. Здійснено оцінку кожного з виділених структурних елементів преференційної частини податкової соціальної пільги, податкової знижки, зменшення оподатковуваного доходу за рахунок невключення до нього окремих видів доходів) в контексті потенціалу реалізації соціальної функції зазначеного податку. Розвинуто обґрунтування щодо доцільності заміни податкової соціальної пільги на неоподатковуваний мінімум, прирівняний до реальної величини прожиткового мінімуму. Акцентовано увагу на ключових проблемах низької ефективності застосування податкової знижки. Запропоновано шляхи удосконалення податкової знижки за основним критерієм – підвищення спроможності індивіда щодо інвестування в розвиток людського капіталу та підвищення комфортності індивідуального середовища проживання.

Abstract

The paper systematizes the components of the preferential part of the personal income tax. In the process of the research each of the selected structural elements of the preferential part of the tax - social privilege, tax discount, reduction of taxable income due to the inclusion of certain types of income - have been evaluated in the context of the potential implementation of the social function of the specified tax. The findings of the study reveal that the conceptual disadvantage of such a tax preference is that the order of its application does not provide the taxpayer with the final balance (after taxation) the amount of net income that would not be less than the

Ключові слова:

податок на доходи фізичних осіб, податкова преференція, податкова пільга, стимулююча функція податку на доходи фізичних осіб.

Key words:

personal income tax, tax privilege, tax discount, stimulating function of personal income tax.

Інформація про рукопис

Надійшов до редакції: 15.04.2018
Рецензований: 29.04.2018
Подано доопрацьовану версію: 7.05.2018
Прийнятий до друку: 18.05.2018

size of the real living wage. The study allows reviewing the positions on the expediency of replacing tax social privileges with a non-taxable minimum, equal to the real value of the subsistence minimum. Other components of the preferential part of the personal income tax are systematized according to the directions of investment (accumulation) direction; focused on raising human capital; oriented to stimulate energy saving; oriented to stimulate housing construction. This made possible to identify the key problems of low efficiency of the application, in particular of such a kind of tax advantage as a tax discount.

The ways of improvement of the tax discount on the main criterion are suggested. The recommendations included: firstly, increasing of the individual's ability to invest in the development of human capital (first of all, in education and health care, intellectual development) and, secondly, increasing the comfort of the individual living environment (implementation of energy saving programs, energy efficiency, the formation of the environment etc).

Вступ

Аналіз передбачених чинним законодавством преференцій при оподаткуванні доходів фізичних осіб представляє інтерес, насамперед, у контексті загальної проблеми невиконання певним податком низки важливих соціального та особливо економічного, окрім фіскального, спрямування функцій. Хоча, при детальнішому вивченні, й про фіскальну ефективність цього податку можна говорити з певною натяжкою, зважаючи на наявний рівень бази оподаткування (характерною рисою якої можна вважати низькі розміри оподатковуваного доходу, зокрема внаслідок його невеликої легальної частки в економіці), порядок адміністрування податку (зарахування коштів від податку переважно за місцем реєстрації податкового агента, що при високому рівні маятникової чи сезонної трудової міграції позбавляє території, що постачають таких мігрантів, надходжень відповідних коштів) та започатковані процеси формування об'єднаних територіальних громад (які супроводжуються позбавленням громад, що не є суб'єктами об'єднаних територіальних громад, одного з основних доходних джерел – податку на доходи фізичних осіб). К. Швабій недостатньо високу фіскальну ефективність податку на доходи фізичних осіб (в плані абсолютних надходжень коштів) пов'язує, зокрема, з нерівномірністю розподілу податкового навантаження, як за шкалою доходів (по вертикалі), так і за їхніми джерелами (по горизонталі) [23, с. 37].

За таких обставин виглядає логічним підвищення ролі податку на доходи фізичних осіб у зростанні платоспроможності фінансів домогосподарств, як в частині здійснення видатків споживчого характеру, так і видатків у сферах заощаджень та інвестицій, в результаті чого можна очікувати певної активізації в споживчому та інвестиційному сегментах ринку, за рахунок такого інструменту, як податкові преференції.

Найбільший інтерес, у цьому випадку, на нашу думку, представляють податкові преференції, спрямовані на підвищення платоспроможності фінансів домогосподарств в частині їх видатків на підвищення людського капіталу (освіта), здійснення заощаджень (у першу чергу, у фінансових установах, шляхом інвестування у різноманітні фінансові інструменти), приріст капітальних активівта

покращання їх якості (будівництво житла, фінансування розвитку місцевої інфраструктури, реалізація проектів енергозбереження з метою підвищення енергоефективності будівель тощо).

Проблематика оподаткування доходів фізичних осіб займає чільне місце в наукових дослідженнях. Різні аспекти цієї проблеми досліджують, зокрема, П. Дубинецька [4], Л. Ліпич, С. Мостенець [11], І. Михасюк, М. Петик, Н. Полинюк [12], Н. Проць [15], М. Трещов [18], Ю.Шушкова [25] та інші. Водночас у цих публікаціях недостатньо уваги приділено стимулюючій функції податку на доходи фізичних осіб, оцінці дієвості встановлених чинним законодавством преференцій при застосуванні цього податку, а також визначенню перспективних напрямів удосконалення системи податкових преференцій при оподаткуванні доходів громадян, в тому числі в контексті оцінки можливостей адаптації позитивного світового досвіду у цій сфері у національне законодавство та правозастосовну практику.

На противагу наведеним в контексті предмету дослідження цієї статті варто згадати низку публікацій, в яких соціальна складова податку на доходи фізичних осіб виступає пріоритетним напрямом наукового дослідження. Це наукові праці Л. Задорожньої [5, 6], Т. Кізими [8] А. Крисоватого, Г. Василевської [10], К. Швабія [22, 23] та інших. Хоча й у публікаціях зазначених авторів можна зустріти різні підходи до удосконалення тих чи інших складових загальної преференційної частини податку на доходи фізичних осіб.

Л. Задорожня, наприклад, роблячи висновок щодо низького регулятивного ефекту податкової соціальної пільги, пропонує застосовувати цю пільгу до всіх платників податку на доходи фізичних осіб (ПДФО, прибуткового податку) зі скасуванням порогового значення щодо її застосування та з можливістю її поєднання з податковою соціальною пільгою (ПСП) у зв'язку з утриманням двох чи більше дітей до 18 років та ПСП, що призначаються на підставі п. 169.1.3 і п. 169.1.4 ст. 169 Податкового Кодексу України [5]. На нашу думку, така пропозиція загалом може мати місце, проте якщо ставити питання про заміну податкової соціальної пільги неоподатковуваним мінімумом (а саме на цьому наголошують, наприклад, Н. Катрук [7], П. Боровик, К. Мазур [1] і саме такий підхід, на наш погляд, виглядає більш обґрунтованим), в її реалізації немає потреби через втрату актуальності.

При цьому позитивним моментом в пропонованому підході до заміни податкової соціальної пільги неоподатковуваним мінімумом варто відзначити те, що в низці наукових публікацій йдеться про встановлення останнього саме на рівні реального прожиткового мінімуму. Така точка зору сприймається багатьма дослідниками, як-от, В. Тропіна, О. Гонта [19, с. 6], К. Швабій [24], С. Юрій, Т. Кізима [27, с. 167]. Зокрема, К. Швабій, наголошує на необхідності запровадити в механізмі сплати податку на доходи фізичних осіб поряд з неоподатковуваним мінімумом на рівні прожиткового мінімуму для всіх категорій платників цього податку «також на вибір платника податку – норму оподаткування сімейного доходу» [24].

Суттєвого удосконалення, на наш погляд, потребує і такий вид податкових преференцій, як податкова знижка. Така, у першу чергу, потребує якісного розширення її асортиментної структури. Необхідність перегляду існуючого порядку застосування податкової знижки у всьому її різноманітті виглядає доцільною з тих позицій, що, як зазначає Л. Задорожня, «про низьку регулятивну ефективність податкових знижок з ПДФО свідчить той факт, що відношення кількості їх одержувачів серед зайнятого населення у віці 15-70 років не перевищує 1%» [6, с. 31]. Тобто, по суті, податкова знижка у всій своїй сукупності не виступає дієвим інструментом в процесі оподаткування індивідуальних доходів, що зумовлює об'єктивну потребу в її удосконаленні.

При цьому дослідження деталізованої асортиментної структури податкових преференцій, а в їх складі податкових знижок, з податку на доходи фізичних осіб виступає прогалиною в наукових пошукових працях.

Загалом же, як можна побачити з наведеного короткого екскурсу в науковий доробок вітчизняних дослідників у сфері соціальної складової податку на доходи фізичних осіб, запропонована для розгляду проблематика є дотичною до існуючих наукових досліджень, органічно, як на наш погляд, їх доповнює

та тематично вписується в них, вносячи власний, можливо і незначний, вклад у систему вчень про преференційну складову податку оподаткування доходів фізичних осіб.

Методологія дослідження

Метою статті є оцінка встановленої податковим законодавством системи податкових преференцій при оподаткуванні доходів громадян, визначення орієнтирів її удосконалення.

Для вирішення поставлених завдань у роботі використано сукупність методів і підходів, поєднання яких дозволило реалізувати концептуальну єдність дослідження. Системний та структурний методи використано при розкритті змісту системи податкових преференцій при оподаткуванні індивідуальних доходів, структуруванні їх за відповідними критеріями. За допомогою методів аналізу, наукового узагальнення здійснено оцінку таких видів податкових преференцій, як податкова соціальна пільга, податкова знижка.

Результати дослідження

Податковий кодекс України [14] визначає три види податкових преференцій з податку на доходи фізичних осіб – звільнення від оподаткування окремих видів доходів (які не включаються до загального місячного (річного) оподатковуваного доходу платника), податкову знижку та податкову соціальну пільгу (ПСП).

Першою з визначених Податковим кодексом України податкових преференцій є перелік доходів, які не включаються до загальномісячного (річного) оподатковуваного доходу платника податку. Такий перелік налічує 59 позицій. Їх аналіз дозволяє зробити висновок, що лише окремі з них спрямовані на стимулювання певних видів діяльності. Окрему групу «активних» преференцій становлять доходи, які не включаються до загальномісячного (річного) оподатковуваного доходу платника податку, пов'язані з тією чи іншою формою оплати за навчання. Решта ж преференцій першої групи належать до «соціальної» групи. Сюди можна віднести доходи, пов'язані з різноманітними виплатами для окремих категорій громадян.

Наступним різновидом податкових преференцій з податку на доходи фізичних осіб виступає податкова знижка. Платник податку має право включити до податкової знижки у зменшення власного оподатковуваного доходу за наслідками звітного податкового року, визначеного з урахуванням того, що під час нарахування доходів у формі заробітної плати база оподаткування визначається як нарахована заробітна плата, зменшена на суму єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, страхових внесків до Накопичувального фонду, а у випадках, передбачених законом, – обов'язкових страхових внесків до недержавного пенсійного фонду, які відповідно до закону сплачуються за рахунок заробітної плати працівника, а також на суму податкової соціальної пільги за її наявності. При нарахуванні доходів у вигляді винагороди за цивільно-правовими договорами за виконання робіт (надання послуг) база оподаткування визначається як нарахована сума такої винагороди, зменшена на суму єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, фактично здійснені ним протягом звітного податкового року витрати. Загальна сума податкової знижки не може перевищувати суми його річного загального оподатковуваного доходу, нарахованого як заробітна плата, зменшена на суму, що дорівнює розміру місячного прожиткового мінімуму, діючого для працездатної особи на 1 січня звітного податкового року, помноженого на 1,4.

Третім елементом преференційної частини податку на доходи фізичних осіб є податкова соціальна пільга (ПСП), яка застосовується до доходу, нарахованого на користь платника податку протягом звітного податкового місяця як заробітна плата (інші прирівняні до неї відповідно до законодавства виплати,

компенсації та винагороди), якщо його розмір не перевищує суми, що дорівнює розміру місячного прожиткового мінімуму, діючого для працездатної особи на 1 січня звітного податкового року, помноженого на 1,4 та округленого до найближчих 10 гривень. При цьому граничний розмір доходу, який дає право на отримання податкової соціальної пільги одному з батьків, визначається як добуток зазначеної суми та відповідної кількості дітей.

ПСП застосовується до нарахованого платнику податку місячного доходу у вигляді заробітної плати тільки за одним місцем його нарахування (виплати). При цьому вона не може бути застосована до: доходів, інших ніж заробітна плата; заробітної плати, яку платник податку протягом звітного податкового місяця отримує одночасно з доходами у вигляді стипендії, грошового чи майнового (речового) забезпечення учнів, студентів, аспірантів, ординаторів, ад'юнктів, військовослужбовців, що виплачуються з бюджету; доходу самозайнятої особи від провадження підприємницької діяльності, а також іншої незалежної професійної діяльності; доходи, отримані нерезидентами; іноземні доходи.

Базовою преференцією при оподаткуванні доходів фізичних осіб є ПСП. Концептуальною вадою такої податкової преференції, на нашу думку, можна вважати те, що порядок її застосування не забезпечує в кінцевому залишку (тобто після оподаткування) платнику податку ту суму чистого доходу, який був би не меншим за розмір реального прожиткового мінімуму.

По-перше, через некоректно обраний критерій – прив'язки ПСП, яким виступає показник, що за абсолютним значенням є меншим за фактичну (удвічі), а тим більше за його реальну (у 2,5 раза) величину.

По-друге, через загальне обмеження при застосуванні ПСП, яким є дохід, розмір якого не перевищує суми, що дорівнює розміру місячного прожиткового мінімуму, встановленого для працездатної особи на 1 січня звітного податкового року, помноженого на 1,4. Адже у цьому випадку (йдеться, зокрема, про перший варіант застосування ПСП – половина розміру прожиткового мінімуму, який поширюється на усіх платників податку), запропонований поправочний коефіцієнт – 1,4 навіть не компенсує різницю між затвердженим законом розміром прожиткового мінімуму та його фактичним розміром. Таким чином оподатковується дохід, фактично менший за величину реального прожиткового мінімуму. Більш того, у випадках, коли фактичний розмір нарахованого доходу платнику податку не перевищуватиме певну величину (у 2016 р., наприклад, не більше в межах 1500 грн. в місяць), чистий дохід платника податку після застосування пільги виявиться меншим (1365 грн.) за розмір офіційно затвердженого прожиткового мінімуму (1388 грн.), що є алогічним по суті.

По-третє, через повну розбалансованість системи державних соціальних стандартів та державних соціальних гарантій, насамперед, внаслідок подвійного збільшення у 2017 р. розміру мінімальної заробітної плати без належного корегування розміру прожиткового мінімуму та чинного порядку застосування ПСП. Йдеться, зокрема, про те, що головний обмежувальний критерій – граничний розмір доходу платника податку в межах прожиткового мінімуму у даному порядку залишився незмінним. Відтак, навіть при застосуванні поправочного коефіцієнта 1,4 його кінцева величина виявиться меншою за розмір мінімальної заробітної плати, що ставить під сумнів можливість застосування ПСП взагалі, адже де-юре платнику податку не може нараховуватися дохід менший за розмір мінімальної заробітної плати.

До інших вад чинного порядку застосування ПСП можна віднести:

її вибірковий характер застосування в частині контингенту платників податку – ПСП поширюється винятково на обмежені категорії осіб (головним чином тих, що мають певний соціальний статус, заслуги перед країною тощо; при цьому значна частина таких категорій громадян, які є потенційними користувачами пільги, на практиці в силу об'єктивних причин скористатися не може через вік, трудова діяльність в якому не ведеться). Хоча навіть за такого підходу у цьому разі необґрунтовано, як на нашу думку, не враховані окремі категорії громадян, наприклад, ті, на утриманні яких є хворі, особи з інвалідністю, інші члени сім'ї (зокрема, батьки), а не лише діти;

її вибірковий характер в частині видів доходів платника податку – ПСП, зокрема, як вже зазначалося, не може бути застосована до: доходів платника податку, інших ніж заробітна плата; заробітної плати, яку платник податку отримує одночасно з доходами у вигляді стипендії, грошового чи майнового (речового) забезпечення учнів, студентів, аспірантів, ординаторів, ад'юнктів, військовослужбовців, що виплачуються з бюджету; доходу самозайнятої особи від провадження підприємницької діяльності, а також іншої незалежної професійної діяльності. Адже у даному випадку не враховується як загальний граничний дохід, розмір якого є підставою для застосування податкової соціальної пільги, так і залишковий чистий дохід у відповідного платника податку в контексті його співвідношення з реальним розміром прожиткового мінімуму, не кажучи вже про величину такого мінімуму на кожного члена сім'ї такого платника податку;

обмеженість граничного доходу платника податку, яким чинний порядок застосування ПСП гарантує врахування кількості дітей, що знаходяться на його утриманні, до тієї ж величини, що й для всіх платників податків, – у даному випадку такий дохід хоча й збільшується відповідно до кількості дітей, які знаходяться на утриманні у такого платника податку, проте через необґрунтований критерій-прив'язки навіть його сумарна величина може виявитися меншою за величину реального прожиткового мінімуму, розраховану на одну особу;

виключення з користувачів ПСП, власне, самого платника податку у випадку, якщо на його утриманні знаходяться певні особи. – адже чинний порядок застосування пільги передбачає, що у разі якщо платник податку має право на застосування такої пільги з двох і більше зазначених у цьому порядку підстав, застосовується одна ПСП з підстави, що передбачає її найбільший розмір. Таким чином, платником податку може бути обрана найбільша на особу, яка знаходиться на його утриманні, проте сам платника податку ПСП щодо самого себе застосувати не зможе. В результаті сумарний залишковий чистий дохід з розрахунку на кожного члена такої сім'ї виявиться значно меншим;

неврахування сукупного доходу сім'ї – який також може виявитися меншим за величину реального розміру прожиткового мінімуму (в залежності від його розміру), навіть за умови, якщо в такій сім'ї є щонайменше дві працюючі особи, або ж платник податку отримує дохід більше як за одним місцем його нарахування (виплати).

Чинний порядок застосування ПСП в силу об'єктивних причин, які полягають, на нашу думку, в загальному хибному підході до побудови системи податкових преференцій при оподаткуванні доходів громадян, в кінцевому підсумку не забезпечує належної результативності даного інструменту. Як наслідок, спостерігається загальна тенденція зменшення користувачів такої пільги – зокрема, «динаміка надання ПСП із 2011 року по III квартал 2014 має спадну тенденцію, а загальна кількість осіб, що її отримали, зменшилася на 1 690 тис. осіб до 5 483 тис. осіб», що свідчить про загалом незначний регулятивний ефект відповідної преференції [5].

У структурі ПСП найбільшу частку (90%) займає перший її (до речі, найменший за розміром) вид, а саме – зменшення суми загального місячного оподатковуваного доходу будь-якого платника податку, отримуваного ним від одного роботодавця у вигляді заробітної плати, на суму ПСП у розмірі, що дорівнює 50% розміру прожиткового мінімуму для працездатної особи (у розрахунку на місяць), встановленому законом на 1 січня звітного податкового року. Це має своє логічне пояснення, яке полягає в об'єктивному природному процесі скорочення контингенту отримувачів підвищеного рівня ПСП, якими є різноманітні пільгові категорії громадян, які за віком змушені припиняти трудову діяльність, що зумовлює втрату права на отримання даного виду пільги. Адже остання, як було зазначено, застосовується виключно до доходу, отримуваного у вигляді заробітної плати.

Про низьку регулятивну ефективність ПСП свідчать і дані щодо її сум та чистої вигоди у розрізі окремих підстав надання такої пільги (табл. 1).

***Таблиця 1**. Суми податкової соціальної пільги та чистої вигоди від її застосування в розрізі окремих підстав надання у 2011-2016 рр.*

Вид податкової соціальної пільги	Відсоток розміру прожиткового мінімуму для працездатної особи на початок року, %	Роки									
		2011		2012		2013		2014, 2015		2016	
		Сума пільги, грн.	Чиста вигода, грн.	Сума пільги, грн.	Чиста вигода, грн.	Сума пільги, грн.	Чиста вигода, грн.	Сума пільги, грн.	Чиста вигода, грн.	Сума пільги, грн.	Чиста вигода, грн.
Податкова соціальна пільга на підставі п. 169.1.1 ст. 169 ПКУ	50	470,5	70,58	536,5	80,48	573,5	86,03	609,0	91,35	689,0	124,0
Податкова соціальна пільга на підставі п. 169.1.2 ст. 169 ПКУ (у розрахунку на 1 дитину)	50	470,5	70,58	536,5	80,48	573,5	86,03	609,0	91,35	689,0	124,0
Податкова соціальна пільга на підставі п. 169.1.3 ст. 169 ПКУ	75	705,75	105,86	804,75	120,71	860,25	129,04	913,5	137,03	1034,0	186,0
Податкова соціальна пільга на підставі п. 169.1.4 ст. 169 ПКУ	100	941,0	141,15	1073,0	160,95	1147,0	172,05	1218,0	182,7	1378,0	248,0

Джерело: розраховано за даними [5; 14].

У 2016 р. відповідними змінами до Податкового кодексу України були підвищені розміри ПСП. Зокрема, в розрізі підстав її надання відсоток розміру прожиткового мінімуму для працездатної особи на початок року замість зазначених вище 50, 50, 75 і 100 становив вже відповідно 50, 100, 150 і 200. У зв'язку з цим, відповідно, змінилися і параметри сум ПСП та чистої вигоди від її надання

Отже, ПСП, як преференційний інструмент в системі оподаткування доходів фізичних осіб, не виконує належним чином покладену на нього основну функцію – підвищення платоспроможності громадян в сегменті незаможніх верств населення. Такий стан зумовлений, у першу чергу, загальним хибним підходом до встановлення основного критерію-прив'язки податкової соціальної пільги – офіційного розміру прожиткового мінімуму, який значно менший за розміром фактичної та реальної величини цього показника, а також до визначення граничного розміру доходу платника податку, який дає право останньому на користування податковою соціальною пільгою – цього ж офіційного розміру прожиткового мінімуму, збільшеного усього на 40 відсотків.

Загальний кінцевий результат від використання чинного порядку застосування ПСП проявляється у формуванні стійкого тренду скорочення кількості користувачів такою пільгою, зменшенні її регулятивного ефекту в цілому. Використання зазначеного преференційного інструменту, з огляду на його низьку дієвість, в наявному вигляді в новій моделі системи оподаткування доходів фізичних осіб вбачається недоцільним. Перспективним, у цьому випадку, як вже було зазначено вище, вбачається перехід на застосування неоподатковуваного мінімуму на рівні реального прожиткового мінімуму.

Наступний вид податкових преференцій представлений об'єднаною групою податкових пільг, які, зокрема, передбачають: віднесення до доходів, які не включаються до розрахунку загального місячного (річного) оподатковуваного доходу певних сум коштів; включення до податкової знижки у зменшення оподатковуваного доходу за наслідками звітного податкового року фактично здійснених протягом звітного податкового року витрат. В систематизовано вигляді так група преференційної складової податку може бути представлена наступним чином:

інвестиційного (накопичувального) спрямування – 1) віднесення до доходів, які не включаються до розрахунки у загального місячного (річного) оподатковуваного доходу: суми доходів, отриманих платником податку у вигляді процентів, що нараховані на цінні папери, емітовані центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну фінансову політику, та на боргові зобов'язання Національного банку України;дивідендів, які нараховуються на користь платника податку у вигляді акцій (часток, паїв), емітованих юридичною особою - резидентом, що нараховує такі дивіденди, за умови, що таке нарахування жодним чином не змінює пропорцій (часток) участі всіх акціонерів (власників) у статутному фонді емітента, та в результаті якого збільшується статутний фонд емітента на сукупну номінальну вартість нарахованих дивідендів; інвестиційного прибутку від операцій з борговими зобов'язаннями Національного банку України та казначейськими зобов'язаннями України, емітованими центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну фінансову політику, у тому числі від зміни курсу іноземної валюти; 2) звільнення від оподаткування та невключення до загального річного оподатковуваного доходу, отриманого платником податку протягом звітного податкового року від продажу інвестиційних активів, якщо сума такого доходу не перевищує суму, що дорівнює розміру місячного прожиткового мінімуму, діючого для працездатної особи на 1 січня звітного податкового року, помноженого на 1,4;

орієнтовані на підвищення людського капіталу – 1) віднесення до доходів, які не включаються до розрахунку загального місячного (річного) оподатковуваного доходу: суми, сплаченої роботодавцем на користь вітчизняних вищих та професійно-технічних навчальних закладів за фізичну особу, але за умови, що вона уклала з ним письмовий договір (контракт) про взяті зобов'язання з відпрацювання у такого роботодавця після закінчення вищого та/або професійно-технічного навчального закладу і отримання спеціальності (кваліфікації) не менше ніж три роки, незалежно від того, чи перебуває ця особа у трудових відносинах з роботодавцем. При цьому така сума не може перевищувати певний розмірна кожний повний або неповний місяць підготовки чи перепідготовки такої фізичної особи, а саме суми, що дорівнює розміру місячного прожиткового мінімуму, діючого для працездатної особи на 1 січня звітного податкового року, помноженого на 1,4. Якщо працівник припиняє трудові відносини з роботодавцем протягом періоду такого навчання або до закінчення третього календарного року від року, в якому закінчується таке навчання, сума, сплачена як компенсація вартості навчання, прирівнюється до додаткового блага, наданого такому працівнику протягом року, на який припадає таке припинення трудових відносин, та підлягає оподаткуванню у загальному порядку;суми витрат роботодавця у зв'язку з підвищенням кваліфікації (перепідготовкою) платника податку згідно із законом; 2) надання права платнику податку включити до податкової знижки у зменшення його оподатковуваного доходу за наслідками звітного податкового року фактично здійснені ним протягом звітного податкового року витрати в межах суми коштів, сплачених платником податку на користь закладів освіти для компенсації вартості здобуття середньої професійної або вищої освіти такого платника податку та/або члена його сім'ї першого ступеня споріднення, який не одержує заробітної плати (така сума не може перевищувати розміру суми, що дорівнює розміру місячного прожиткового мінімуму, діючого для працездатної особи на 1 січня звітного податкового року, помноженого на 1,4 та округленого до найближчих 10 гривень, в розрахунку на кожну особу, яка навчається, за кожний повний або неповний місяць навчання протягом звітного податкового року);

орієнтовані на стимулювання енергозбереження – 1) віднесення до доходів, які не включаються до розрахунку загального місячного (річного) оподатковуваного доходу: суми коштів, яка надається платнику податку міжнародною фінансовою організацією в межах своєї офіційної діяльності в Україні у зв'язку із здійсненням заходів щодо енергоефективності та енергозбереження в рамках реалізації в Україні проектів міжнародної фінансової організації (як безпосередньо, так і через уповноважені банки або іншим способом, передбаченим відповідним проектом такої міжнародної фінансової організації); суми коштів, яка надається у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України, платнику податку фінансовою організацією чи фондом, що займається фінансуванням програм розвитку, у зв'язку із здійсненням заходів щодо енергоефективності та енергозбереження в рамках реалізації в Україні проектів такої організації чи фонду (як безпосередньо, так і через уповноважені банки або іншим способом, передбаченим відповідним проектом такої організації чи фонду); 2) надання права платнику податку включити до податкової знижки у зменшення його оподатковуваного доходу за наслідками звітного податкового року фактично здійснені ним протягом звітного податкового року витрати в межах суми коштів, сплачених платником податку у зв'язку із переобладнанням транспортного засобу, що належить платникові податку, з використанням у вигляді палива моторного сумішевого, біоетанолу, біодизелю, стиснутого або скрапленого газу, інших видів біопалива;

орієнтовані на стимулювання житлового будівництва – надання права платнику податку включити до податкової знижки у зменшення його оподатковуваного доходу за наслідками звітного податкового року фактично здійснені ним протягом звітного податкового року витрати в межах: частини суми процентів, сплачених за користування іпотечним житловим кредитом; суми витрат платника податку на сплату видатків на будівництво (придбання) доступного житла, визначеного законом, у тому числі на погашення пільгового іпотечного житлового кредиту, наданого на такі цілі, та процентів за ним.

Про опосередкований стимулюючий ефект при оподаткуванні доходів громадян певною мірою можна говорити стосовно занижених ставок оподаткування, що застосовуються щодо окремих видів доходів, хоча така оцінка є загалом дискусійною, зважаючи, зокрема, на існування різних поглядів на оподаткування відповідних доходів. До таких випадків можна віднести, зокрема, застосування ставки податку на доходи фізичних осіб в розмірі 5% (проти базової ставки 18%) бази оподаткування для доходів у вигляді дивідендів по акціях та корпоративних правах, нарахованих резидентами - платниками податку на прибуток підприємств (крім доходів у вигляді дивідендів по акціях, інвестиційних сертифікатах, які виплачуються інститутами спільного інвестування).

З приводу, наприклад, податкової преференції щодо віднесення до доходів, які не включаються до розрахунку загального місячного (річного) оподатковуваного доходу, суми, сплаченої роботодавцем на користь вітчизняних вищих та професійно-технічних навчальних закладів за фізичну особу, але за умови, що вона уклала з ним письмовий договір (контракт) про взяті зобов'язання з відпрацювання у такого роботодавця після закінчення вищого та/або професійно-технічного навчального закладу і отримання спеціальності (кваліфікації) не менше ніж три роки, незалежно від того, чи перебуває ця особа у трудових відносинах з роботодавцем, вбачається доцільним зазначити таке.

По-перше, однією з умов застосування зазначеної преференції є те, що якщо працівник припиняє трудові відносини з роботодавцем протягом періоду такого навчання або до закінчення третього календарного року від року, в якому закінчується таке навчання, сума, сплачена як компенсація вартості навчання, прирівнюється до додаткового блага, наданого такому працівнику протягом року, на який припадає таке припинення трудових відносин, та підлягає оподаткуванню у загальному порядку. У даному випадку логічно поставити питання, чому у наведеному положенні йдеться лише про працівника. Адже не виключна ситуація, коли фізична особа, яка навчається, не перебуває у трудових відносинах з роботодавцем і цілком може припинити таке навчання до моменту оформлення таких трудових відносин.

По-друге, дискусійним видається питання поширення відповідної податкової преференції лише на осіб, які беруть на себе зобов'язання відпрацювати певний періоду у такого роботодавця після закінчення навчання. Така преференція, на нашу думку, цілком може бути поширена на будь-яких осіб, які здобувають ту чи іншу освіту вперше та оплату за навчання яких здійснює будь-яка особа, незалежно від того, чи бере особа, яка навчається, на себе зобов'язання оформити трудові відносини з таким спонсором.

По-третє, дискусійним також видається підхід щодо обмеження розміру суми коштів на оплату навчання, яка не включається до сукупного оподатковуваного доходу особи, яка навчається в умовах, коли в системі освіти, в тому числі й у державному та комунальному секторі, запроваджено вільне ціноутворення на послуги із здобуття освіти, наслідком якого є, з одного боку, загальна висока вартість навчання, а, з другого боку, її суттєва (в рази) диференціація в розрізі навчальних закладів, яка, до того ж, жодним чином не корелюється з базовим державним соціальним стандартом – прожитковим мінімумом. Відтак, держава, запровадивши вільне ціноутворення у сфері освіти, а також звівши конституційне право громадян на «безоплатність», зокрема, вищої, освіти у державних і комунальних навчальних закладах (зокрема, за Конституцією України «держава забезпечує доступність і безоплатність … професійно-технічної, вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах; … Громадяни мають право безоплатно здобути вищу освіту в державних і комунальних навчальних закладах на конкурсній основі» [9]) до можливості «здобуття освіти у цих закладах без оплати, тобто без внесення плати у будь-якій формі за освітні послуги, відповідно до державного стандарту в межах тих видів освіти, безоплатність яких визначена у цих положеннях» [16], мала б, принаймні, виходячи з офіційного тлумачення Конституційним Судом України змісту конституційного поняття «доступність» освіти, за яким «доступність освіти за конституційно-правовим смислом необхідно розуміти так, що нікому не може бути відмовлено у праві на освіту, і держава має створити можливості реалізувати це право» [16], вирішувати це питання за рахунок підвищення платоспроможності громадян, застосовуючи для цього різноманітні економічні інструменти, в тому числі й відповідні преференції при оподаткуванні їх доходів, як тих, що навчаються і витрати на оплату навчання яких здійснюють інші особи, так і тих, хто фінансує витрати на таке навчання (батьки, будь-які інші особи; при цьому податкова преференція таким особам може надаватися шляхом встановлення певної граничної суми коштів, сплачених відповідним платником податку на користь закладів освіти для компенсації вартості здобуття освіти тією чи іншою особою, на яку може зменшуватися оподатковуваний доход, наприклад, на кшталт випадку, коли до податкової знижки можуть бути включені витрати платника податку на суму коштів або вартість майна, перерахованих (переданих) ним у вигляді пожертвувань або благодійних внесків неприбутковим організаціям у розмірі, що не перевищує 4% суми його загального оподатковуваного доходу звітного року).

З аналізованою преференцією, на нашу думку, пов'язана інша преференція – віднесення до доходів, які не включаються до розрахунку загального місячного (річного) оподатковуваного доходу, суми витрат роботодавця у зв'язку з підвищенням кваліфікації (перепідготовкою) платника податку згідно із законом. У даному випадку, зокрема, логічно поставити питання – чому при оплаті роботодавцем витрат на здобуття освіти працівником до оподатковуваного доходуостаннього не включається сума, що не перевищує збільшеного в 1,4 раза розміру прожиткового мінімуму (з розрахунку на місяць), а при оплаті роботодавцем витрат з підвищення кваліфікації працівника – вся сума оплати за відповідне навчання. З нашої точки зору, зважаючи на однотипність витрат роботодавця, розмір податкової преференції має бути однаковий.

При застосуванні такої податкової преференції як включення до податкової знижки у зменшення оподатковуваного доходу платника податку за наслідками звітного податкового року частини суми процентів, сплачених таким платником податку за користування іпотечним житловим кредитом, виглядає доцільним застосовувати корегуючі (у бік збільшення) коефіцієнти до коефіцієнта,

що враховує мінімальну площу житла для визначення податкової знижки (яка, зокрема, встановлена на рівні 100 квадратних метрів), в залежності від складу сім'ї платника податку (базовим коефіцієнтом при цьому має бути, наприклад, сім'я, яка складається з понад як 3 осіб).

Виглядає, на нашу думку, доцільним також розглянути питання при інвестуванні платником податку коштів у житлове будівництво про виключення частини таких витрат з оподатковуваного доходу. Такий підхід може бути застосований щодо платників податку, сукупний оподатковуваний доход домогосподарств яких в розрахунку на одного члена такого домогосподарства не перевищує певну суму.

Предметом досить гострих дискусій є питання оподаткування пасивних доходів громадян. На сьогодні такі, за виключенням згаданих вище доходів у вигляді дивідендів по акціях та корпоративних правах, нарахованих резидентами - платниками податку на прибуток підприємств, оподатковуються за базовою ставкою 18% (проти нещодавно застосовуваної 5%), що пояснюється необхідністю «збалансувати оподаткування доходів у вигляді заробітної плати та доходів від нетрудової діяльності шляхом збільшення ставки податку на пасивні доходи до 20%». [13, с. 357] Такої ж думки дотримується Ю. Ганущак [2, с. 123-124].

Навряд чи можна повною мірою погодитися з аргументацією на користь запровадження з серпня 2014 р. оподаткування доходів, одержуваних фізичними особами від розміщення коштів на депозитному або поточному банківських рахунках, на кшталт, що «такий податок на заощадження справляється і у більшості європейських країн – Австрії, Данії, Фінляндії, Франції, Німеччині, Угорщині, Латвії, Люксембурзі та ін. … запровадження такого податку в Україні є справедливим, оскільки оподатковуватимуться доходи, які раніше не підлягали оподаткуванню, що сприяє наповненню державної казни» [13, с. 73].

По-перше, використання будь-якого інструменту в інших країнах світу не може бути достатньою та беззаперечною підставою для його запровадження в Україні.

По-друге, повною мірою необґрунтованим вважаємо підхід, за якого новий податок має вводитися лише тому, що у попередні періоди відповідні доходи не оподатковувалися. Такий підхід є, насамперед, суто фіскальним («зростання ставок ПДФО на доходи у вигляді процентів на поточних або депозитних банківських рахунках та вкладах (депозитах) у кредитних спілках (до 20 % у 2015 році та 18 % у 2016-му) збільшило доходи Зведеного бюджету на 8,2 млрд грн у 2015 році та на 7,6 млрд. грн. у 2016 році» [21]) та, зрештою, може бути протлумачений таким чином, що оподатковуватися має буквально усе – будь-які доходи, майно, операції тощо.

Однак у зазначених країнах спостерігаються певні відмінності у порядку оподаткування відсотків за депозитними вкладами. Наприклад, у Данії, Нідерландах і Швеції платник податку свої процентні доходи включає в щорічну податкову декларацію і тоді вони оподатковуються за чинною в країні шкалою оподаткування доходів. У Німеччині, Іспанії та Франції застосовують так звану систему передоплати, тобто податок з відсотків стягують у формі авансу, або передоплати, прибуткового податку, а потім із сукупного податкового зобов'язання вираховують цю наперед сплачену суму.

Принагідно слід зазначити, що «в переважній більшості країн податок на банківські заощадження був введений в період світової фінансової кризи 2008 року», «в провідних країнах світу застосовуються різні ставки оподаткування банківських депозитів: в Японії та Швейцарії – 15%; в Німеччині – 25%; Ірландії – 41%; в Нідерландах – до 52%, у Франції та Іспанії – 25%. В розвинутих країнах ставка оподаткування є вищою, ніж в країнах, що розвиваються» (хоча такий, як на нашу думку, складений некоректно, оскільки в одній таблиці містяться дві однакові за змістом графи – «Ставки на банківські вклади в різних країнах, %» та «Оподаткування банківських вкладів в різних країнах світу, %», проте розміри вказаних в них податкових ставок в розрізі одних і тих же країн різні), «в країнах Євросоюзу навіть було прийнято Директиву Ради ЄС «Про оподаткування доходу із заощаджень у формі виплати процентів» … . Механізм Директиви поширюється на країни – члени ЄС, а також на певні юрисдикції: Швейцарію, Ліхтенштейн, Монако, Андорру, Віргінські острови, а також 10 територій, які в тій чи іншій мірі є залежними від

Великої Британії та Нідерландів» [17; 26] (у цьому випадку некоректно вживається об'єкт оподаткування, яким, зокрема, є не банківські заощадження, а доходи у вигляді процентів на банківські вклади, що суттєво ускладнює сприйняття відповідного аналітично-інформаційного матеріалу).

На нашу думку, з метою підвищення стимулюючої ролі податку на доходи громадян в частині здійснення останніми заощаджень, в тому числі шляхом інвестування в різноманітні фінансові інструменти, розміщення коштів у вигляді депозитних вкладів у фінансових корпораціях, варто розглянути питання щодо повернення до оподаткування пасивних доходів за заниженою ставкою (наприклад, тією ж 5%).

Річ у тому, що диференціація податкового навантаження на відповідний вид доходу забезпечує формування інвестиційної поведінки платника податку щодо розпорядження власним доходом. При встановленні ставки податку на доходи так званого інвестиційного характеру, тобто у вигляді дивідендів, процентів тощо, слід керуватися не локальними, короткостроковими цілями, пов'язаними виключно з фіскальною функцією, спрямованою на формування дохідної частини місцевого бюджету, а загальносистемними, довгостроковими цілями, які полягають в активізації та розширенні ємності відповідних ринків – фондового, кредитного тощо, які слід розглядати в контексті забезпечення загальних цілей розвитку національної економіки. За такого підходу вбачається доцільним встановлення значно нижчих, порівняно з базовою, ставок оподаткування відповідних доходів з метою формування відповідної мотиваційної поведінки платників податків щодо напрямів розпорядження власними доходами.

Одним з варіантів оподаткування пасивних доходів О. Кириленко з групою авторів, наприклад, пропонують «звільняти від оподаткування зазначені види доходів, отриманими багатодітними сім'ями, але за умови, що середньомісячний дохід на одного члена такої родини не перевищує певної встановленої величини (скажімо 2000 грн. на місяць)» [20].

Не може бути виключена і можливість диференціації ставки податку на процент по вкладу в залежності від його строковості. Такий підхід виглядає обгрунтованим з багатьох точок зору, зокрема: враховуючи ситуацію із знеціненням національної грошової одиниці внаслідок девальвації останньої та інфляції, що суттєво знижує її купівельну спроможність та здатність виконувати функцію заощадження; виходячи з потреби фінансової системи у притоку вільних та особливо «довгих» грошових коштів, здешевленні кредитних ресурсів та підвищенні на цій основі їх доступності для різних категорій споживачів.

Принагідно слід акцентувати увагу на такому аргументі на користь зменшення рівня оподаткування доходів за банківськими депозитами, як депозитний мультиплікатор. Його значення, зокрема, за розрахунками В. Гнєушевої, становить 3,15 та означає, що збільшення депозитів на одну гривню зумовлює ріст валового внутрішнього продукту на 3,15 гривень. [3, с. 10]

Висновки та рекомендації

Проведене дослідження дає підстави для твердження, що асортимент податкових преференцій при оподаткуванні доходів громадян, визначених чинним законодавством України, є досить обмеженим. Наявні преференції не можна вважати достатньо дієвими з точки зору стимулюючого ефекту.

Законодавчі норми, які регулюють види податкових преференцій та порядок їх застосування не позбавлені недоліків.

У цілому вітчизняній система оподаткування доходів фізичних осіб притаманні внутрішні суперечності, які полягають, зокрема, в обмеженості дієвості преференційного інструментарію, що, в підсумку, знижує загальну ефективність такої системи в цілому та створює об'єктивні підстави для її модернізації. При цьому акцент має бути зроблений саме на останній, оскільки «косметичний ремонт» системи оподаткування індивідуальних доходів в Україні навряд чи забезпечить її якісну зміну, орієнтовну

на забезпечення, через посилення соціальної та регулюючої функцій, підвищення спроможності громадян у сферах споживання, заощаджень та інвестицій, виходячи з кінцевого критерію – добробут.

Значний потенціал, з точки зору підвищення стимулюючої функції податку на доходи фізичних осіб, мають податкові преференції так званого енергетичного спрямування. Тут слід вести мову як про зняття обмежень щодо кола суб'єктів, при наданні відповідної фінансової допомоги з боку яких на реалізацію проектів з енергозбереження сума такої допомоги може бути віднесена до доходів, які не включаються до розрахунку загального місячного (річного) оподатковуваного доходу, так і віднесення до таких витрат суми процентів при користуванні кредитом фінансової установи, наданого на реалізацію такого проекту. Застосування таких преференцій у повному обсязі вбачається можливим і доцільним після формування належної законодавчої бази у сфері енергоефективності будівель. У такому разі видається можливим і доцільним застосування диференційованих понижуючих коефіцієнтів в залежності від типу проекту енергозбереження, який реалізує платник податку (йдеться, зокрема, про комплексну програму енергозбереження, чи про її часткову реалізацію – в частині, наприклад, окремо чи в певних співвідношеннях таких заходів, як утеплення, встановлення енергозберігаючого обладнання, заміни вікон тощо).

Чинна ж податкова преференція щодо надання права платнику податку включити до податкової знижки у зменшення його оподатковуваного доходу за наслідками звітного податкового року фактично здійснені ним протягом звітного податкового року витрати в межах суми коштів, сплачених платником податку у зв'язку із переобладнанням транспортного засобу, що належить платникові податку, з використанням у вигляді палива моторного сумішевого, біоетанолу, біодизелю, стиснутого або скрапленого газу, інших видів біопалива, може бути (і вбачається доцільною) шляхом включення до таких витрат також витрат на придбання автомобіля (чи іншого транспортного засобу) з електричним двигуном.

Перспективними і загалом новими напрямами підвищення стимулюючої ролі податку на доходи фізичних осіб можна вважати розширення переліку витрат, на суму яких може зменшуватися оподатковуваний доход, та/або застосування понижуючих коефіцієнтів до основної ставки податку у разі здійснення платником податку таких витрат:

оплата послуг за приєднання до систем енергопостачання (електро-, газо-, водопостачання) – зазначена податкова преференція покликана зменшити фінансове навантаження на платника податку при здійсненні індивідуального житлового будівництва, зважаючи на те, що чинні процедури отримання відповідних послуг необґрунтовано, з огляду на існуючі методики формування плати за їх надання, є досить обтяжливими з фінансової точки зору;

фінансування капіталомістких інфраструктурних проектів, таких, як асфальтування вулиць, прокладання центральних мереж електро-, газо-, водопостачання та водовідведення (що на сьогодні є поширеною практикою при здійсненні індивідуального житлового будівництва) – при застосуванні відповідної податкової преференції вбачається доцільним, з огляду на розмір понесених витрат, також проведення взаємозаліку між понесеними платником податку відповідними витратами та нарахованою йому сумою податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки (при суттєвому перевищенні суми відповідних витрат над сумою майнового податку, яку неможливо покрити протягом окремого бюджетного року, такий взаємозалік має бути пролонгований на період до моменту повного покриття таких витрат майновим податком). Якщо ж проведення зазначеного взаємозаліку неможливе з причини, зокрема, невстановлення у певному населеному пункті податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, доцільно передбачати пряму компенсацію такому платнику податку понесених ним відповідних витрат за рахунок бюджетних коштів. В доповнення до зазначеного слід акцентувати увагу на важливому аспекті цієї проблеми, який полягає у створенні законодавчих передумов для легалізації відповідних видів діяльності, розширення на цій основі податкової бази.

Перелік літератури та джерел інформації

1. Боровик П. Мазур К.Проблеми справляння податку з доходів фізичних осіб / П.Боровик, // Проблеми та перспективи розвитку науки на початку третього тисячоліття у країнах СНД : Матеріали II міжнародної науково-практичної конференції, 26-28 травня 2012 р. Переяслав-Хмельницький, 2012. URL: http://oldconf.neasmo.org.ua/node/1005 (дата звернення 12.03.2018).
2. Ганущак Ю.Реформа територіальної організації влади. Київ : Софія-А. 2013. 160 с.
3. Гнєушева В. О. Фінансові ресурси домогосподарств в ринкових умовах: автореф. дис. … канд. екон. наук : спец. 08.00.08.Чернігів, 2014. 20 с.
4. Дубинецька П. Реформування податку на доходи фізичних осіб: аналіз вітчизняного та зарубіжного досвіду // Формування ринкової економіки в Україні. 2014. Вип. 31. Ч. 1. С. 237-245.
5. Задорожня Л. Оцінка ефективності пільг із податку на доходи фізичних осіб в Україні // Економіст. 2015. № 9. С. 30.
6. Задорожня Л. А. Регулятивна ефективність персонального прибуткового податку: приклад України: Дис. … канд. екон. наук.; спец.. 08.00.08. Ірпінь, 2017. 266 с.
7. Катрук Н. Світовий досвід оподаткування доходів громадян і його використання в Україні // Схід. 2009. № 2 (93). С. 11-15.
8. Кізима Т.О. Фінанси домогосподарств: концептуальні засади теорії і практики: Дис. … докт. екон. наук; спец. 08.00.08. Тернопіль: ТНЕУ, 2011. 514 с.
9. Конституція України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141) URL: http://zakon2.rada.gov.ua/rada/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80 (дата звернення 1.03.2018).
10. Крисоватий А. І., Василевська Г.В. Новітня парадигма преференційного оподаткування. Київ: Центр учбової літератури, 2013. 260 с.
11. Ліпич Л., Мостенець С. Система оподаткування домогосподарств України як специфічного сектору її економіки // Формування ринкової економіки в Україні. 2014. Вип. 31. Ч. 2. С. 10-17. [Електронний ресурс].
12. Михасюк І., Петик М., Полинюк Н. Зарубіжний досвід адміністрування податку з доходів громадян та можливості його застосування в Україні // Формування ринкової економіки в Україні. 2014. Вип. 31. Ч. 2. С. 62-68.
13. Паславська Р. Системи оподаткування доходів фізичних осіб в Україні та країнах-членах ЄС // Формування ринкової економіки в Україні. 2016. Вип. 35. Ч. 2. С. 72-78.
14. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17 (дата звернення 1.03.2018).
15. Проць Н. В. Формування податкових надходжень місцевих бюджетів в контексті бюджетної децентралізації // Фінансовий простір. 2015. № 1 (17). С. 221-225.
16. Рішення Конституційного Суду України від 4 березня 2004 року № 5-рп/2004. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/rada/show/v005p710-04/paran54#n54 (дата звернення 1.03.2018).
17. Ставки податку на відсотки та системи оподаткування відсотків по банківським вкладам в інших країнах // Європейський інформаційно-дослідницький центр. URL: http://radaprogram.org/sites/default/files/infocenter/piblications/deposit_interest_taxation.pdf (дата звернення 1.03.2018).
18. Трещов М. М. Удосконалення адміністрування податків в умовах зміцнення ресурсної бази місцевих бюджетів України // Теорія та практика державного управління. 2014. Вип. 4 (47). URL: http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/tpdu/2014-4/doc/3/03.pdf (дата звернення 12.03.2018).
19. Тропіна В., Гонта О. Соціальні аспекти формування ефективної податкової політики // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. 2012. Вип. 138. С. 5-8.
20. Фінансові важелі подолання бідності в Україні /За ред. О.П. Кириленко. Тернопіль: ТНЕУ, 2010. 432 с.
21. Фіскальні та соціальні ефекти реформування податку на доходи фізичних осіб в Україні / Офіс з фінансового та економічного аналізу у Верховній Раді України. липень 2017 р. URL: https://feao.org.ua/wp-content/uploads/2017/07/2017-07-18-Fiskalni_ta_sots_efekty-Personal-income-tax.pdf (дата звернення 1.03.2018).

22. Швабій К. І. Пріоритети реформування податку на доходи фізичних осіб у сучасних умовах // Збірник наукових праць Ірпінської фінансово-юридичної академії (економіка, право). 2013. Вип. 2. С. 50–54.
23. Швабій К. І. Регулятивна ефективність податку на доходи фізичних осіб в Україні // Фінанси України. 2013. № 4. С. 27–44.
24. Швабій К. Податок з доходів фізичних осіб: проблеми і перспективи // Вісник податкової служби України. 2010. № 6. URL: http://cons.parus.ua/_d.asp?r=068H21a55e9c6bb2538384c4d3ecce5c9f717 (дата звернення 1.03.2018)
25. Шушкова Ю. Проблеми формування доходів місцевих бюджетів України та шляхи їх вирішення // Науковий клуб «Sophus». 2014. URL: http://sophus.at.ua/publ/2014_11_25_lviv/sekcija_3_2014_11_25/problemi_formuvannja_dokhodiv_miscevikh_bjudzhetiv_ukrajini_ta_shljakhi_jikh_virishennja/69-1-0-1086 (дата звернення 10.03.2018).
26. Щодо оподаткування доходу від заощаджень у формі виплат відсотків: Директива Ради 2003/48/ЄС від 3 червня 2003 року / Міністерство юстиції України. URL: www.minjust.gov.ua/file/32644 (дата звернення 15.03.2018).
27. Юрій С. І., Кізима Т. О. Оподаткування доходів сім'ї: сутність та необхідність запровадження в Україні // Регіональна економіка. 2010. № 3. С. 165-171.